

УДК 33.338.48

О.А. Стельмах, к.е.н.,

В.О. Сорочан, асп.

(Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського)

ВПЛИВ ІНДУСТРІАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ПРОМИСЛОВІСТЬ

У статті обґрунтована точка зору, згідно з якою туризм може стати активним джерелом розвитку виробничої бази промислової інфраструктури туризму, а також можливість та необхідність реалізації заходів, спрямованих на розвиток окремих видів промисловості під впливом туристської індустрії.

Ключові слова: індустриальний туризм, промисловість, сфера послуг, туристична індустрія.

В статье обоснована точка зрения, согласно которой туризм может стать активным источником развития производственной базы промышленной инфраструктуры туризма, а также возможность и необходимость реализации мероприятий, направленных на развитие отдельных видов промышленности под влиянием туристской индустрии.

Ключевые слова: индустриальный туризм, промышленность, сфера услуг, туристическая индустрия.

In the article the viewpoint is substantiated, according to which tourism can become an active source of development of the production base of the industrial tourism infrastructure, and the possibility and necessity of realization of the actions directed on development of separate industries under the influence of the tourism industry.

Keywords: industrial tourism, industry, services, tourism industry.

Постановка проблеми. В умовах уповільненого розвитку промислових підприємств спостерігається інтенсивний процес відтоку робочої сили з традиційно провідних галузей економіки України (металургійної, машинобудівної, оборонної та ін.) у сферу надання послуг. Це закономірний процес розвитку світової економіки. Слід зазначити, що вартість створення одного робочого місця в сфері туризму в 20 разів менша, ніж у промисловості. Туризм не тільки прямо або побічно охоплює більшість галузей економіки, в тому числі промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, страхування, зв'язок, торгівлю, громадське харчування, житлово-комунальне господарство, сферу побутових послуг, культуру, мистецтво, спорт тощо, а й стимулює їх розвиток [1]. Промисловий туризм як один з видів туризму, швидко набирає популярності, зокрема й в Україні. Надання екскурсійних послуг на промислових підприємствах, з одного боку, є інструментом підтримки виробництва та його реклами, з іншого боку. Отже, від функціонування туризму безпосередньо залежить життєдіяльність понад 40 галузей економіки і близько 10-15 % населення України [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розробку теоретичних аспектів проблем економіки туризму і економічних проблем розвитку промисловості внесли істотний внесок ряд вітчизняних та зарубіжних вчених. Однак вищевказані проблеми були розглянуті окремо в працях вчених-промисловців і науковців в сфері туризму, при цьому зміст цих праць не свідчить про цілісному підході до розвитку промисловості як складової індустрії туризму. На сьогоднішній день найбільш розробленими виявилися питання особливостей розвитку туризму, організації управління і маркетингових досліджень в даній сфері, а також етапи історичного та економічного розвитку туристської індустрії.

Так, можливості розвитку туризму на промислових територіях було проаналізовано та досліджено В.Ф. Данильчуком [2], необхідність охорони та заповідання антропогенних ландшафтів, оцінення їх як пам'яток індустриальної культури представлено у працях Г.І. Денисика, В.Л. Казакової, Ю.Г. Тютюнника [3], перспективи розвитку промислового

туризму в Україні визначено В.С.Пацюком [4], напрями та досвід використання промислового туризму на Дніпропетровщині досліджено О.Є. Афанасьєвим [5], можливості та перспективи розвитку промислового туризму у східному регіоні України розглянуто О.Ю. Чередниченко [6].

Також слід відзначити таких науковців як Воскресенський В.Ю., Клименко О.В [7-8]. Зокрема Воскресенський В.Ю. у своїй книжці «Міжнародний туризм» визначив, що туризм виступає як засіб залучення інвестицій; як своєрідна форма комерціалізації природи в інтересах суспільства; як мультиплікатор розвитку інших галузей економіки; як чинник соціально-економічної інтеграції та глобалізації [7]. Так, Клименко О.В., розглядала туризм як соціально-економічне явище що дає можливість реанімувати економіку у період рецесії підопічних територій, насамперед, про так званих проблемних суб'єктах [8].

Виклад основного матеріалу. Індустріальний туризм – це вид активного туризму, що має за мету споглядання індустріальних ландшафтів, ознайомлення з витворами індустріальної архітектури, відвідування як функціонуючих, так і непрацюючих виробничих підприємств, з метою задоволення пізнавальних, професійних, ділових інтересів [9]. Розвиток індустріального туризму тісно пов'язано з розвитком галузей, зайнятих обслуговуванням цієї сфери і формують її інфраструктуру промисловості, торгівлі, транспорту, зв'язку і ін. Отже, розмежування туризму і промисловості недоцільно, оскільки вони є складовими елементами туристської індустрії [10].

Промисловість є ядром виробництва, вона тісно пов'язана міжгалузевими зв'язками з усіма іншими галузями, у тому числі й туристичною, та в значній мірі впливає на подальшу їхню роботу. В Україні на дану виробничу сферу припадає близько 26% ВВП (2012р.), у промисловості працює близько 18% зайнятого населення України, а найвищу питому вагу в її галузевій структурі займає металургія, машинобудування, електроенергетика, хімічна та харчова промисловість. Оцінку динаміки обсягів виробництва проведемо за індексом виробництва промислової продукції, який являє собою порівняння обсягів виробництва за певними часовими періодами (рис.1), що наведені в останньому експрес-звіті Держкомстату України «Підсумки роботи промисловості України за 2013 рік» [11].

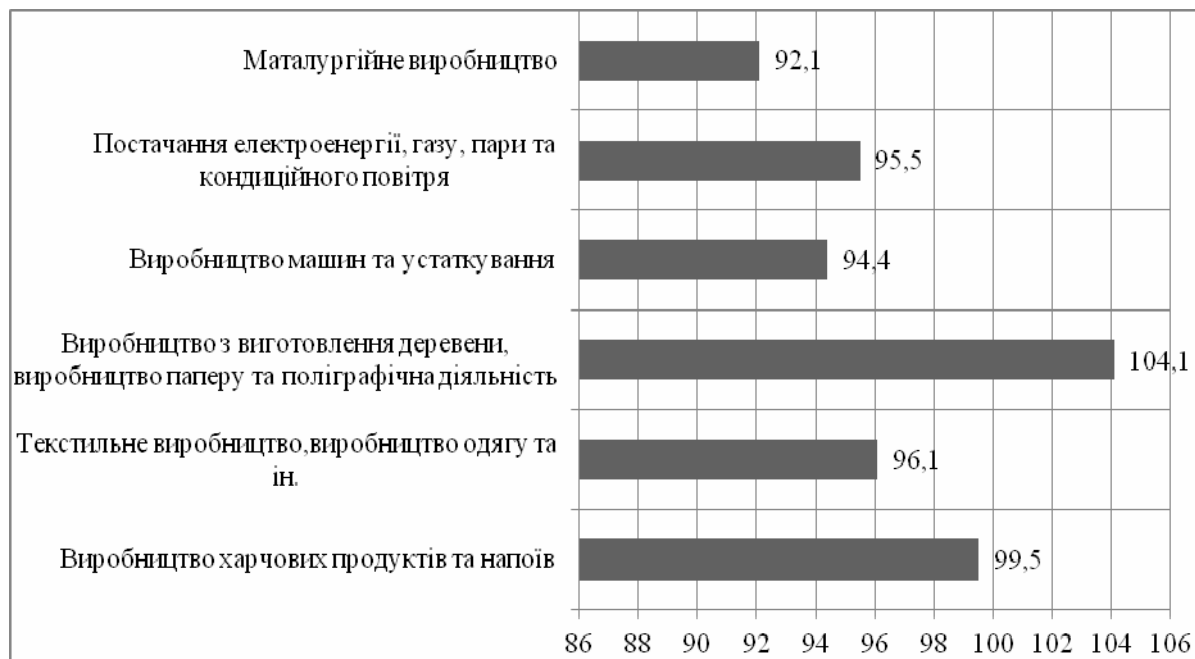

Рис.1 Порівняння обсягів виробництва за 2013 рік

Розвиваючи промисловий туризм на своїх підприємствах, компанії ставлять перед собою різні цілі. Найпростіша, буквально лежить на поверхні, – стимулювання збуту. На

багатьох підприємствах екскурсії завершуються в магазинах, що торгують продукцією, процес виробництва якої тільки що бачили відвідувачі, і рідко хто йде звідти без покупки.

В Україні таку практику реалізують виробники алкогольної продукції, наприклад, заводи "Масандра", "Коктебель", Артемівський завод шампанських вин та ін. Їх дегустаційні центри - улюблене місце туристів [12].

Аналізуючи особливості просування індустріального туризму на ринок туристичних послуг України, варто відзначити, що перші кроки в цьому напрямку вже зроблено (табл. 1).

Таблиця 1

Об'єкти промислового туризму в областях України

Область	Об'єкт промислового туризму
1. Дніпропетровська	Завод соків та напоїв "Ерлан" (ТМ "Біола"), шахти "Більшовик", "Батьківщина"
2. Донецька	Артемівський завод шампанських вин, соляна шахта в Соледарі, пивзавод "Сармат", "АВК", ДМЗ
3. Запорізька	ДніпроГЕС, Запорізька АЕС, ВАТ "Запоріжжкокс"
4. Київська	ЧАЕС, пивзавод "Оболонь"
5. Луганська	Проект технопарку „Рудник”
6. Миколаївська	Південно-Українська АЕС, Завод "Зелений Гай", компанія "Сандора", Баштанський сир-завод, суднобудівний завод ім. 61 комунара, тури по винних підвалах найвідоміших виноробних господарств
7. Полтавська	Рудовидобувний кар'єр Полтавського гірськогосподарського комбінату (Ferrexpo Poltava Mining)
8. Тернопільська	Фабрика ялинкових іграшок, пивзавод
9. Харківська	ЛВЗ "Prime"

Стосовно інших підприємств гірничодобувної промисловості, то варто відзначити, що екскурсійні послуги пропонує Полтавський гірничозбагачувальний комбінат у м. Комсомольську. Відвідування рудовидобувного кар'єру захоплює туристів не лише своїми краєвидами, а й можливістю відшукати золото, бурштин, кривавник чи інші мінерали, які є просто відвалами породи. Під час подорожі територією ГЗК можна забратися на величезні машини і на власні очі побачити процес виробництва окатишів, а також відвідати музеї підприємства [9].

Найбільш доступними, найбільш відвідуваними та, відповідно, найбільш прибутковими з позиції індустріального туризму є підприємства харчової промисловості. В основному в Україні шляхом залучення відвідувачів йдуть виробники різних алкогольних напоїв: це пивзаводи "Оболонь" та "Сармат", Одеський та Артемівський заводи шампанських вин, Інститут вина і виноробства "Магарах", Харківський ЛГЗ "Prime" [9]. Відвідування цих підприємств дає можливість екскурсантам проникнути в таємниці виробничого процесу, познайомитись з сучасними технологіями, стати свідками всього циклу створення напою - від підготовки інгредієнтів до створення готової продукції. Також відвідувачам надається можливість стати учасниками професійної дегустації, ознайомитися з системою контролю якості та принципами дії сучасного обладнання. Для любителів солодошів пропонуються поїздки до компанії "АВК", одного з найбільших українських виробників кондитерської продукції.

Отже, розвиток індустріального туризму відіграє значну роль в діяльності промислових підприємств (рис.2).

Знайомлячись з діючим виробництвом, споживачі отримують візуальне уявлення про бренд. Крім того, хороша екскурсія по підприємству виробляє потужний емоційний вплив, запам'ятовується відвідувачами як яскраве, цікаве подія. Після відвідування підприємств багато споживачі стають прихильниками даних брендів, охоче рекламуючи їх серед родичів і знайомих.

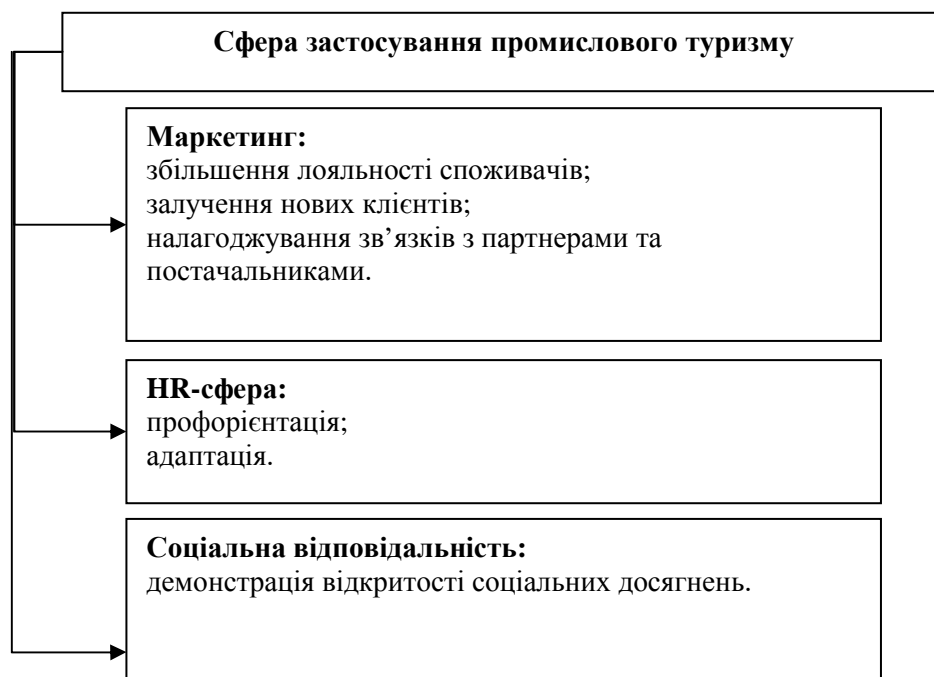

Рис. 2. Сфера застосування промислового туризму

Відкритість для відвідувачів має й інші позитивні аспекти. Так, демонструючи готовність брати екскурсантів, компанія позиціонує себе як соціально відповідальної структури, якій нічого приховувати від громадськості. Крім того, така політика може допомогти налагодити відносини з місцевим населенням, яке не завжди в захваті від сусідства з великим промисловим об'єктом [13].

Висновки. Щодо майбутнього розвитку індустріального туризму в Україні, то організація екскурсій нате чи інше підприємство вигідна в першу чергу самому ж підприємству, адже це реклама. Але далеко не кожному вигідно потіснити виробництво заради прокладання турмаршрутів, що, в свою чергу, також створює проблеми для робочого процесу. Отже становлення індустріального туризму на даному етапі полягає в зборі та структуруванні інформації щодо об'єктів, найбільш перспективних для розвитку індустріального туризму, аналізі світового досвіду та його інтерпретації у вітчизняних умовах, а також висуненні власних конструктивних пропозицій задля прискорення зайняття індустріальним туризмом "вільних ніш" на українському туристичному ринку. Стан промислового потенціалу і туристської індустрії показав тісний взаємозв'язок туристської галузі з промисловістю.

Список використаних джерел:

1. Дума Б.В. Влияние туризма на развитие экономики Украины [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/13_NPT_2008/Economics/31578.doc.htm
2. Данильчук В.Ф. Особенности формирования и развития туристических предприятий: монография / В.Ф. Данильчук. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2006. – 240 с.
3. Казаков В.Л. Техногенный туризм у системі природокористування / В.Л. Казаков, Т.А. Казакова, О.Й. Завальнюк // Екологія і раціональне природокористування: зб. наук. праць Сумського держ. пед. ун-ту. – 2006. – 244 с. 2.
4. Пацюк В.С. Індустріальний туризм і перспективи його розвитку в Україні / [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/pacjuk2.htm.
5. Афанасьєв О.Є. Промисловий туризм на Дніпропетровщині: напрями, перспективи та досвід використання / О.Є. Афанасьєв // Минуле, сучасне та майбутнє туризму Дніпропетровщини: матеріали обласної відкритої туристсько-краєзнавчої конференції – Д.: ДДЮЦМС, 2006. – С. 88-90.
6. Чередниченко О.Ю. Можливості та перспективи розвитку індустріального (промислового) туризму у східному регіоні України / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/cherednychenko.htm.

7. Воскресенский В.Ю. Международный туризм: учебник // В.Ю. Воскресенский – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 255 с

8. Клименко Е.В. Туризм как фактор ускорения социально-экономического развития Северного Кавказа [тема диссертации и автореферата] // Е.В. Клименко, 2001. – 260с.

9. Пацюк В.С. Особливості становлення індустріального туризму на туристичному ринку України //Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. – Серія "Географія".- 2010. – №57. – с. 47-49.

10. Дерен И.И. Экономическое влияние туристской индустрии на развитие отдельных видов промышленности: На примере Владимирской области [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/ekonomicheskoe-vliyanie-turistskoi-industrii-na-razvitie-otdelnykh-vidov-promyshlennosti-na->

11. Державна служба статистики [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>

12. Промышленный туризм в Украине набирает популярность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://mastertura.com.ua/index/viewnew/1926>

13. Пашкеев С. Практика менеджмента. Промышляют туризмом / С. Пашкеев, Д. Демченко // Журнал «БИЗНЕС» №13 (896) от 29.03.2010.

© **О.А. Стельмах**

В.О. Сорочан

Надійшла до редакції 03.04.2014 г.